

Examen VWO

2012

tijdvak 2
woensdag 20 juni
13.30 - 16.30 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Het examen bestaat uit 31 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 86 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Vertrouwen in de rechtspraak

Bij deze opgave horen de teksten 1 tot en met 4 en figuur 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Op 14 oktober 2007 meldde het documentaire programma Zembla (VARA) dat rechters ook bij ernstige misdrijven taakstraffen opleggen. Dat was niet tegen de wet, want tot 8 november 2011 mochten rechters nog voor alle gevallen een taakstraf opleggen. Wel heeft de minister van Justitie bij de behandeling van de Wet Taakstraffen in 2000 gezegd dat hij de taakstraf een minder voor de hand liggende straf vond voor zeden- en geweldsdelicten.

De uitzending van Zembla leidde tot Kamervragen aan de minister van Justitie. Het kabinet kwam met een wetsvoorstel dat de rechter in bepaalde gevallen verbiedt om een taakstraf op te leggen. In het artikel *Weg met de slapjanussen, Zembla helpt een handje* (tekst 1) wond NRC Handelsblad-journalist Folkert Jensma zich op over de reactie van politici, temeer daar onderzoekers van de Raad voor de rechtspraak aantoonde dat de cijfers waar Zembla zich op baseert niet kloppen.

Lees tekst 1.

In de tekst staat dat de Raad van State zich afvroeg voor “welk probleem dit wetsvoorstel een oplossing zou zijn”. (regels 26-28)

- 2p 1 Welke twee taken heeft de Raad van State en op grond van welke taak oefent de Raad van State invloed uit op het wetgevend proces in Nederland?

Jensma schrijft in tekst 1 dat de Kamer een wetsvoorstel behandelde “dat rechtstreeks is veroorzaakt” door Zembla (regel 5 van tekst 1). Tijdens de behandeling (maart 2011) in de Tweede Kamer van een wetsvoorstel over taakstraffen wordt er door Kamerleden ook regelmatig verwezen naar deze uitzending van Zembla. Zembla is een wekelijks documentaire-programma gebaseerd op onderzoeksjournalistiek. Daarmee vervult Zembla één van de functies van de media in het proces van politieke besluitvorming: de onderzoeksfunctie. Daarnaast heeft Zembla met de uitzending over taakstraffen ook de agendafunctie vervuld.

- 3p 2 Aan welke **andere** functies van de media in het politieke besluitvormingsproces heeft Zembla met deze documentaire voldaan? Noem er drie en leg uit hoe Zembla elk van deze functie heeft vervuld.

Doordat Zembla aandacht aan de kwestie heeft besteed, is deze op de politieke agenda gekomen.

Deze agendafunctie van de media in het politieke besluitvormingsproces kan met een begrip van het politieke systeemmodel worden aangeduid.

- 2p 3 Leg uit met welk begrip van het politieke systeemmodel de rol van Zembla kan worden aangeduid.

Lees tekst 2.

- 2p **4** Leg uit dat de invloed van Zembla en andere media over deze kwestie een voorbeeld is van mediatisering.

Zie de laatste zin van tekst 2.

Als het publieke vertrouwen in de rechtspraak wordt aangetast, bestaat het risico dat een bepaald doel van straffen onvoldoende wordt gerealiseerd.

- 2p **5** Welk doel van straffen is dat? Leg je antwoord uit.

De Raad voor de rechtspraak heeft het handelen van het Openbaar Ministerie en rechters geanalyseerd, maar ook zijn blik gericht op de toekomst. Een van de uitgangspunten van de toekomstvisie van de Raad luidt:

“Versterken van de blijvende waarden onafhankelijkheid, onpartijdigheid, integriteit en professionaliteit” (Visie op de rechtspraak, pagina 19).

De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht is een beginsel van de rechtsstaat.

- 2p **6** Leg uit waarom onafhankelijkheid van de rechterlijke macht onontbeerlijk is in een rechtsstaat.

- 3p **7** Welke bepalingen in het Nederlandse recht dragen bij aan de onafhankelijkheid van de rechtspraak? Noem er drie en leg uit hoe elke bepaling bijdraagt aan die onafhankelijkheid.

Maak gebruik van tekst 3.

In maart 2011 komt de VVD met een aangescherpt wetsvoorstel: bij bepaalde delicten mag de rechter geen taakstraf meer opleggen. Tekst 3 bevat fragmenten van het Kamerdebat over dit wetsvoorstel. VVD-Kamerlid Van der Steur verdedigt het wetsvoorstel.

Er zijn verschillende theorieën die een verklaring geven voor crimineel gedrag.

- 2p **8** Leg uit welke theorie van crimineel gedrag overeenkomt met de gedachte achter dit wetsvoorstel.

- 1p **9** Noem het mensbeeld van het liberalisme dat past bij dit wetsvoorstel.

Bij het wetsvoorstel van de VVD gaat het om ernstige zeden- en geweldsmisdrijven en recidive van misdrijven. Volgens het wetsvoorstel kan de rechter in die gevallen voortaan alleen nog boetes of gevangenisstraf opleggen. Alleen een taakstraf, of een taakstraf in combinatie met een boete of een gevangenisstraf is in deze gevallen niet mogelijk.

Het wetsvoorstel zorgt voor kritiek van de oppositie, maar ook van rechters, advocaten en wetenschappers. De critici noemen daarbij een principiële bezwaar.

- 3p **10** Leg uit met behulp van de begrippen daadstrafrecht en daderstrafrecht welk principiële bezwaar hier wordt bedoeld.

Naast kritiek is er ook steun voor het wetsvoorstel van het kabinet. Bijvoorbeeld van Joost Eerdmans, voorzitter van het Burgercomité tegen Onrecht dat opkomt voor de slachtoffers en nabestaanden van ernstig geweld. Hij pleit al jaren voor de invoering van minimumstraffen. Als voormalig LPF-Kamerlid kwam hij hiertoe in 2003 en in 2006 met wetsvoorstellen, maar die initiatieven konden toen op weinig steun rekenen.

Tekst 4 bevat antwoorden van Eerdmans op vragen van een Volkskrant-journalist over zijn voorstel voor de invoering van minimumstraffen.

Gebruik tekst 4.

Verschillende rechtvaardigingstheorieën over straffen spelen een rol in de discussie over het strafrecht, zoals de absolute en de relatieve theorie.

- 3p **11** Welk van de genoemde theorieën past het best bij de opvattingen van Eerdmans over minimumstraffen? Geef twee citaten uit de tekst en leg uit dat elk citaat bij die theorie past.

Erik van den Emster is voorzitter van de Raad voor de rechtspraak. Hij reageert in een lezing (2010) voor het najaarscongres van de jongerenpartij van de VVD op de plannen voor minimumstraffen en de verhoging van bestaande strafmaxima van het kabinet-Rutte. Van den Emster wijst erop dat de totale criminaliteit in Nederland al tien jaar daalt. Hij baseert zijn uitspraak op politiestatistieken en slachtofferenquêtes.

Er is nog een derde methode van onderzoek dat gegevens levert over criminaliteit. Deze gegevensbron geeft aanvullende informatie over de omvang van criminaliteit zoals weergegeven door politiestatistieken en slachtofferenquêtes.

- 3p **12** Noem deze derde methode van onderzoek naar de omvang van criminaliteit. Leg uit – aan de hand van bepaalde delicten of categorieën van delicten – waarom dit type onderzoek een aanvulling is op de gegevens van politiestatistieken of slachtofferenquêtes.

Figuur 1 laat vanaf 1975 een toename zien van het aantal gedetineerden. Afgezien van veranderingen in het opsporings- en vervolgingsbeleid is de toename ook een gevolg van een toename van de criminaliteit of bepaalde vormen van criminaliteit. Verschillende maatschappelijke ontwikkelingen zouden de forse toename van het aantal gedetineerden in de periode 1975-2002 kunnen verklaren.

- 9p **13** Noem drie maatschappelijke ontwikkelingen en koppel elke ontwikkeling aan een theorie die een verklaring geeft voor die toename van criminaliteit. Leg je antwoord uit.

Opgave 2 Ontwikkelingen in het Nederlandse medialandschap

Bij deze opgave horen de teksten 5 tot en met 7 uit het bronnenboekje.

In september 2004 publiceerde het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) een onderzoek naar de ontwikkelingen in het mediagebruik van de Nederlanders in de laatste 25 jaar. De titel van dit onderzoek luidde: *'Achter de schermen. Een kwart eeuw lezen, luisteren, kijken en internetten.'*

Lees tekst 5.

Een citaat uit dit rapport: "Ontwikkelingen in het mediaveld kunnen niet los worden gezien van de ontwikkelingen in de samenleving." (zie regels 1-3)

Een maatschappelijke ontwikkeling die in het verleden – vanaf midden jaren zestig van de vorige eeuw – veel invloed heeft gehad op het medialandschap, is de ontzuiling.

- 3p 14 Wat waren de gevolgen van de ontzuiling voor respectievelijk de dagbladen en voor de publieke omroep?
Noem een gevolg voor de dagbladen en twee **andere** gevolgen voor de publieke omroep.

In het rapport worden vijf recente maatschappelijke ontwikkelingen geschetst. Eén van die ontwikkelingen is individualisering. Zie de regels 6-17.

- 2p 15 Leg uit hoe de individualisering van de samenleving door internet kan worden versterkt.

Ontwikkelingen binnen de media hebben geleid tot de informatiemaatschappij. De informatiemaatschappij manifesteert zich op de volgende terreinen: sociaaleconomisch, sociaal-cultureel en politiek.

- 2p 16 Op welk terrein zijn in tekst 5 ontwikkelingen in de informatiemaatschappij te herkennen? Noem twee van die ontwikkelingen uit tekst 5.

In het rapport worden vier functies van de media onderscheiden. Eén van de functies van de media is socialiseren.

- 2p 17 Wat houdt de socialiserende functie van bijvoorbeeld de televisie in?
Geef een voorbeeld van de socialiserende werking van een amusementsprogramma op de televisie. Licht de socialiserende werking toe.

Maak gebruik van tekst 6.

Het mediabeleid van de overheid heeft drie uitgangspunten, die nauw met elkaar verweven zijn.

- 4p 18 Beargumenteer op grond van **twee** van deze uitgangspunten waarom de aspirant-omroep 'Wakker Nederland' tot het publieke omroepbestel kan worden toegelaten.
Betrek in je antwoord de inhoud van tekst 6.

Lees tekst 7.

Kranten en tijdschriften ondervinden concurrentie van de publieke omroep.

- 2p 19 Geef daarvan twee voorbeelden. Licht elk voorbeeld toe.

Naast de concurrentie met de omroepen zijn er nog andere oorzaken voor de moeilijke positie van de dagbladen in het Nederlandse medialandschap. Door de zwakkere economische basis dreigen dagbladen in een neerwaartse oplagespiraal terecht te komen.

3p **20** Leg de neerwaartse oplagespiraal uit.

Opgave 3 Sociaal wetenschappelijk onderzoek

Bij deze opgave hoort tekst 8 uit het bronnenboekje.

Tekst 8 beschrijft de resultaten van onderzoek naar de gevolgen op wat langere termijn van het weinig, matig of veel kijken naar geweld op de televisie door jongeren.

Er bestaan verschillende theorieën over de invloed van de massamedia, zoals:

- de agenda-settingtheorie;
- de theorie van de zwijgspiraal;
- de cultivatietheorie.

2p **21** Welk van bovenstaande theorieën kan de resultaten van het onderzoek in tekst 8 verklaren? Licht je keuze toe.

2p **22** Wat is de afhankelijke en wat is de onafhankelijke variabele in dit onderzoek?

Wijken verschillen van elkaar met betrekking tot de omvang van de criminaliteit. Wijken verschillen ook van elkaar naar de mate van sociale cohesie. Je kunt onderzoeken of er een verband bestaat tussen de omvang van de criminaliteit en de mate van sociale cohesie in wijken.

2p **23** Geef twee indicatoren van de mate van sociale cohesie in wijken.

Om de veiligheid te vergroten, nemen bestuurders allerlei maatregelen zoals het inzetten van een wijkagent. Bestuurders willen weten of dit een effectieve maatregel is.

Onderzoekers stellen de volgende hypothese op: het inzetten van een wijkagent verkleint de kans op vernieling, inbraak en beroving op straat in de wijk.

Onderzoekers maken een experimentele onderzoeksopzet.

4p **24** Beschrijf deze onderzoeksopzet.

Opgave 4 De Europese Unie

Bij deze opgave horen de teksten 9 tot en met 11 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Van 4 tot en met 7 juni 2009 vonden er in de lidstaten van de Europese Unie verkiezingen plaats voor het Europees Parlement. In de media was voorafgaand aan deze verkiezingen de nodige aandacht voor Europa. In het themanummer van *Maatschappij & Politiek* over de Europese verkiezingen verscheen een artikel van oud-Europarlementariër Gijs de Vries (tekst 9).

Lees tekst 9.

De Vries vindt dat de Europese burgers nog geen volwaardige invloed kunnen uitoefenen op het politieke proces van Europese besluitvorming (regels 7-10). Er wordt in dit geval bedoeld op het democratisch tekort.

- 2p **25** Welke veranderingen in de beslissingsbevoegdheden van het Europees Parlement zouden moeten worden doorgevoerd om de EU democratischer te maken? Beschrijf er twee.

De Vries noemt een aantal 'publieke goederen' zoals welvaart (regels 15-16). Het bevorderen van welvaart is één van de doelen van de Europese integratie. Politieke stromingen verschillen in hun visies op de rol van de overheid bij het bevorderen van welvaart.

- 6p **26** Beschrijf de kenmerkende verschillen in de visie op de rol van de overheid ten aanzien van het bevorderen van welvaart tussen de volgende politieke stromingen: het liberalisme, de sociaaldemocratie en het ecologisme. Vermeld daarbij de rol of taak van de Europese Unie.

De Vries maakt zich zorgen over de legitimiteit van de Europese Unie en op termijn ook over de legitimiteit van de nationale staat.

- 2p **27** Leg met behulp van tekst 9 uit wat zijn zorg over de legitimiteit van de Europese Unie inhoudt. Vermeld in je antwoord de betekenis van het begrip legitimiteit.

Tot grote teleurstelling en verrassing van veel nationale en Europese politici werd in 2005 het 'Verdrag tot vaststelling van een Grondwet voor Europa' door de Nederlandse kiezer in een referendum afgewezen. 61,6 procent van de kiezers stemde tegen instemming met de 'Europese Grondwet' door Nederland. In de Tweede Kamer was een kleine minderheid (23 Kamerleden) tegen de 'Europese Grondwet'. Blijkbaar was de Tweede Kamer ten aanzien van de 'Europese Grondwet' minder representatief.

- 2p **28** Geef twee verklaringen voor het gebrek aan representativiteit van de Tweede Kamer over het onderwerp de Europese integratie.

Lees tekst 10.

Hoewel de Europese Unie geen staat is, voldoet ze wel aan een aantal kenmerken van een democratische rechtsstaat. Deze kenmerken voorkomen dat burgers – of in dit geval een bedrijf (Intel) – slachtoffer kunnen worden van de willekeur van Europese instellingen.

- 4p **29** Noem twee kenmerken van de democratische rechtsstaat die ook gelden in de Europese Unie. Licht elk kenmerk toe met een verwijzing naar het functioneren van Europese instellingen.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Maak gebruik van tekst 10.

Ambtenaren zijn actief in verschillende fasen van het proces van de politieke besluitvorming. Eén van de modellen om het proces van politieke besluitvorming te beschrijven, is het systeemmodel.

- 3p **30** Noem twee fasen van het systeemmodel van de politieke besluitvorming waarin Europese ambtenaren een rol spelen.
Leg aan de hand van de tekst uit op welke wijze die ambtenaren actief kunnen zijn in de genoemde fasen.

Lees tekst 11.

Rond de visserij van de EU-lidstaten is sprake van een prisoner's dilemma.

- 2p **31** Leg uit dat de Europese Unie kan bijdragen aan een oplossing van het prisoner's dilemma rond de visserij.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.